

Beteckning: _____

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

"En radioaktiv hemlighet"
En studie av Dalarnas lokalpress sätt att skriva om
kärnkraftsolyckan i Tjernoby1 1986

Martin Jansson
Mars 2008

Uppsats, 15 hp
Historia C

Lärarprogrammet
Examinator: Agneta Ney, Handledare: Roger Kvist

Innehåll

INLEDNING	3.
Syfte och frågeställning	3.
Teoretiska utgångspunkter	4.
Tidigare forskning	4.
Källor, källkritik och metod	6.
BAKGRUND	9.
Haveriet	9.
RAPPORTERINGEN	11.
Tisdag den 29/4	11.
Onsdag den 30/4	12.
Fredag den 2/5	14.
Lördag den 3/5	15.
Måndag den 5/5	17.
Tisdag den 6/5	18.
Onsdag den 7/5	20.
Fredag den 9/5	21.
Lördag den 10/5	22.
Måndag den 12/5	25.
SLUTSATSER OCH DISKUSSION	26.
SAMMANFATTNING	28.
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29.

Inledning

Syfte och frågeställning

I och med den tekniska utvecklingen och klimatförändringar har stora katastrofer blivit en allt vanligare företeelse.¹ I min C-uppsats avser jag att undersöka Dalarnas lokaltidningars rapportering från kärnkraftsolyckan i Tjernobyl 1986. Syftet med det är att undersöka hur lokalpressen handskas med oförutsägbara katastrofsituationer. Att katastrofer får mycket medial uppmärksamhet är inte speciellt underligt. Detta för att katastrofen oftast uppfyller de tre kriterierna för en sensation: Ovanlig, oväntad och med okänd utgång. Liselotte Englund kallar till och med katastrofer för den ”Perfekta nyheten” i sin rapport *Medier på olycksplatsen*.² Den bild som allmänheten skapar sig av en katastrof bygger väldigt ofta på tidningars och andra mediers dramatiserade beskrivning av situationen.³ Detta anser jag motiverar min undersökning.

En av katastrofjournalistikens paradoxer är, enligt Englund, att under tidspress, försöka att lugna läsarna samtidigt som man skall varna om fara. Hon väljer att kalla detta problem för ”lugna/varna-paradoxen”.⁴ Nils Ingvar Lundin och Stig Arne Nohrstedt ställer sig en liknande fråga i boken *Kommunikationens villkor*. Hur man balanserar mellan att å ena sidan i onödan skrämman upp dem som lever under risk och samtidigt leverera relevant information?⁵ Detta problem leder mig fram till frågan till min undersökning. På vilket sätt valde Dalarnas lokaltidningar att hantera ”lugna/varna-paradoxen” vid kärnkraftsolyckan i Tjernobyl? Att en kärnkraftsolycka oroar är självklart men försökte man uppmana allmänheten till lugn?

Enligt Stig Arne Nohrstedt och Kerstin Lekare spelar även tidningarnas politiska färg en viss roll för oron över olyckan Tjernobyl.⁶ Därför frågar jag mig också om det fanns någon tendens för mer oro i någon av tidningarna i min undersökning och kunde det i så fall bero på tidningens politiska ställning i den svenska kärnkraftsfrågan?

¹ Dyregrov 2002, s. 9.

² Englund 2002, s. 13.

³ Englund 2002, s. 17.

⁴ Englund 2002, s. 17.

⁵ Lundin och Nohrstedt 1995, s. 181.

⁶ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 90.

Teoretiska utgångspunkter

De teoretiska utgångspunkter jag avser att använda hämtar jag ur Denis McQuails bok *Masskommunikationsteori*. Där hittar jag teorier om mediers funktion i olika perspektiv. Det perspektiv som jag har tänkt utgå ifrån är mediernas egna perspektiv. Här punktar McQuail upp en lista över olika funktioner. Dessa punkter är: 1. Informationsförsörjning, 2. Tolkning, 3. Kulturellt uttryck och kontinuitet, 4. Underhållning, och 5. Mobilisering.⁷

Katastrofrapportering handlar först och främst om att informera. Detta enligt både Alte Dyregrov⁸ och Liselotte Englund.⁹ Informationsförsörjning innebär att leta reda på den information som kan tänkas vara intressant för läsarna och sedan välja ut, bearbeta och distribuera informationen, samt att ”undervisa” sina läsare.¹⁰ För att undvika ryktesspridning är det viktigt att använda tillförlitliga källor och inte dra förhastade slutsatser. Tolkning innebär att uttrycka de redaktionella åsikterna, ge bakgrundsinformation och kommentarer, kritiskt granskande av makthavare, spegla de allmänna åsikterna samt att skapa ett forum för olika synpunkter.¹¹ Eftersom informationen i en katastrofsituation kan vara nog så problematisk så bör media vänta med att granska och tolka den information som finns. Samtidigt finns det ett tryck ifrån allmänheten om få veta allt vilket skapar ett dilemma för reportrarna på plats.

I McQuails teorier om medieeffekter skriver han ”[...] det råder föga tvivel om att det verkligen kan uppstå förutsättningar för panikartade reaktioner på nyheter mot bakgrund av ökad terrorism, risken för kärnvapenangrepp eller ännu mer för en kärnkraftsolycka.”¹² De faktorer som skapar panikartade reaktioner är ofullständig eller inexacthet i informationen.¹³

Tidigare forskning

I Gunilla Jarlbros forskningsöversikt *Krisjournalistik eller journalistik i kris* skriver författaren att den huvudsakliga forskningen inom ämnet kriser, katastrofer och media består

⁷ McQuail 1983, s. 77.

⁸ Dyregrov 2002, s. 105.

⁹ Englund 2002, s. 18.

¹⁰ McQuail 1983, s. 77.

¹¹ McQuail 1983, s. 77.

¹² McQuail 1983, s. 180.

¹³ McQuail 1983, s. 180.

av fallstudier gjorda på uppdrag från Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF).¹⁴ Även i fallet om kärnkraftsolyckan i Tjernobyli och media finns en del av dessa SPF-undersökningar.

Björn Hibell har gjort en intervjuundersökning där han frågar sig hur allmänheten först fick reda på nyheten om radioaktiv strålning i Sverige? Vilken informationskälla som bedömts ge den bästa informationen och om det faktum att radioaktivitet kommit ut i Sverige var oroande? Det han kommer fram till var att det flesta av de han intervjuat (52 %) fått första informationen om olyckan från radio. Endast 10 % av intervjupersonerna hade fått den första informationen från tidningar. På frågan om vilket medium som givit bäst information svarade 46 % att Tv var bäst och 11 % att tidningarna var bäst. Svaren på den sista fråga visar att 56 % kände oro för den radioaktivitet som det rapporterats om.¹⁵ Det fanns alltså en oro bland allmänheten.

I Stig Arne Nohrstedt och Kerstin Lekare forskningsrapport *Att rapportera det oförutsedda* undersökts hur tidningar hanterar den klivna rollen mellan att försöka bevara lugnet samtidigt som man ska granska myndigheterna kritiskt.¹⁶ Skillnaden mellan min undersökning och deras är att de har undersökt tidningarna i Uppsala och Gävleborgs län. De som framkommer där är att artiklar som är antingen lugnande, oroande eller både och förekommer i ungefär 72 % av deras material. Det framgår också att alla tidningar i den undersökningen använde mest oroande nyheter.¹⁷ I den akuta fasen uppfattas myndigheternas information som trovärdig. Den oroande tendensen slår dock igenom starkare i vissa tidningar.¹⁸ Detta förklaras med tidningarnas politiska ställning i kärnkraftsfrågan då moderata, liberala och socialdemokratiska tidningar har färre oroande artiklar i jämförelse med centerpartistiska tidningar.¹⁹

Thomas Anderberg har i en annan forskningsrapport studerat ledarartiklar i olika tidningar i närområdet runt det radioaktiva nerfallets centrum (Gävleområdet). Han frågar sig om avståndet till nerfallscentrumet spelar någon roll för attityden och frekvensen av inlägg.²⁰ Hans resultat presenteras i två diagram. Det första visar frekvensen av ledare om kärnkraft

¹⁴ Jarlbro 2004, s. 28.

¹⁵ Hibell 1986, s. 10-14.

¹⁶ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 11.

¹⁷ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 86-92.

¹⁸ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 110.

¹⁹ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 90.

²⁰ Anderberg 1987, s. 2.

och Tjernobyl och det andra visar vilka synpunkter ledarna tar upp. Det första diagrammet visar att Gävletidningarna, Gefle Dagblad och Arbetarbladet, håller en kontinuerlig frekvens av ledarartiklar medan Upsala Nya Tidning och Norrtelje Tidning avtar i frekvens mot mitten av maj. Enköpingsposten är redan från början mindre frekventa.²¹ Det andra diagrammet visar att Upsala Nya Tidning och Gefle Dagblad belyste den sovjetiska sidan av problemet med informationen medan Norrtelje Tidnings och Arbetarbladets ledare mer handlade om den svenska kärnkraften²². Detta tolkar jag som att avståndet från nerfallscentrumet betyder mer för frekvensen bland ledarna än deras förhållningssätt.

Källor, källkritik och metod

De källmaterial som jag avser att använda är Dalarnas två lokaltidningar Dala Demokraten (DD) och Falukuriren (FK). Eftersom det är tidningarnas rapportering om katastrofen jag undersöker och inte själva olyckan i sig, så ser jag källorna som kvarlevor från den aktuella tiden.

Den plats i Sverige som drabbades hårdast av olyckan var, som jag tidigare nämnt, Gävleområdet. Gävleborgs län gränsar till Dalarnas län och det är bara några mil från Gävle till Dalagränsen. Hade vinden vänt och fått en lite mer västlig riktning så hade Dalarna kunnat bli minst lika hårt drabbad av det radioaktiva regnet. Detta är anledningen till att jag anser det intressant att studera hur just Dalarnas tidningar hanterade den risk som Tjernobylolyckan innebar. Man kan även se rapporteringen i Dalarna intressant just av den anledningen att man inte befann sig i nerfallets centrum.

Vad det gäller tidsavgränsningen i min undersökning kommer jag att hålla mig till den fas som Nohrstedt och Lekare kallar för ”Initialfasen”²³ vilket innebär ungefär två veckor efter händelsen, alltså från 29 april till och med 12 maj, 1986. Denna avgränsning gör kanske att undersökningen inte täcker tidningarnas hela bild av olyckan utan lägger fokus på tidningarnas akuta rapportering. Det ser jag dock inte som ett problem. Jag anser att den akuta rapporteringen räcker för att uppfylla mitt syfte. Jag kommer också att utelämna diverse insändare från allmänheten eftersom jag anser att läsarnas personliga åsikter inte har med tidningarnas syn på katastrofen att göra.

²¹ Anderberg 1987, s. 78-79

²² Anderberg 1987, s. 80-81.

²³ Nohrstedt och Lekare 1987, s. 109.

För att besvara min första frågeställning så måste jag sätta upp kriterier för vad jag ser som en varnande artikel. Det varnande kriteriet är information om fara för natur och hälsa, troligtvis radioaktivitet i det här fallet. Med hjälp av en kvalitativ analys måste jag först se vilka artiklar som innehåller varnande information. När jag gjort det så går jag vidare genom att analysera om den varnande artikelns innehåll kan ses som lugnande eller oroande. Även här sätter jag upp kriterier över vad jag ser som lugnande rapportering. De lugnande kriterierna är först och främst en heltäckande information. Det innebär svar på frågor om vad, hur, var, när, och varför. Svar på sådana frågor ger kontroll över situationen vilket jag ser som lugnande. Rekommendationer om tillvägagångssätt är det andra kriteriet. Det är lugnande eftersom man då får veta hur man kan göra för att undvika vissa risker. För att informationen om en så teknologisk verksamhet som kärnkraft och radioaktivitet, ska bli trovärdig så är det också viktigt att informationen kommer från kunniga källor. Eftersom nyheterna vänder sig till en bred allmänhet blir det också viktigt att språket blir begripligt och inte allt för svårt. Mitt kodschema ser alltså ut på följande sätt:

Varnande
Information om fara
Lugnande
Heltäckande information
Rekommendationer om tillvägagångssätt
Expertis som källa
Begripligt språk

Om något av de lugnande kriterierna inte framkommer i den varnande rapporteringen ser jag den som oroande.

Vad det gäller den andra frågan om hur tidningarnas politiska ställning i kärnkraftsfrågan bidrar till oro i rapporteringen tar jag reda på genom kvantitativ metod. Jag räknar helt enkelt antalet oroande artiklar i de olika tidningarna. Tidningarna jag undersöker är som jag tidigare sagt Falu Kuriren och Dala Demokraten där den först nämnda är liberal och den andra socialdemokratisk. Problemet med det är att jag bara får en linje från kärnkraftsomröstningen

representerad, nämligen linje 2 som var ett "ja-alternativ".²⁴ Resultatet bör alltså bli liknande från de båda tidningarna om Nohrstedt och Lekares slutsats ska kunna ses som generell. Jag kommer även att göra en subjektiv bedömning av tidningarnas ledare för att få reda på hur pass lojala tidningarna var mot sina respektive partifärgningar.

²⁴ <http://www.tacitus.nu/svenskhistoria/politik/folkomrostningar/karnkraftomrostningen.htm> [2007-12-12]

Bakgrund

Haveriet

Under dagen den 25 april 1986 började personalen på kärnkraftverket i Tjernobylys reaktor 4, att förbereda ett experiment av säkerhetssystemet. Detta experiment skulle utföras dagen efter, i samband med att reaktorn skulle stängas ner för underhåll. Syfte med försöket var att se hur länge turbingeneratoren snurrade och om man kunde producera tillräckligt med energi för att driva reaktorns säkerhetssystem vid ett plötsligt strömavbrott. Detta test innebar vissa risker men det hade gjorts liknande experiment förut. För att kunna genomföra försöket var man dock bland annat tvungen att koppla ur reaktorns automatiska nödavstängningsmekanism.²⁵ Eftersom personalen under dagen dragigt ner kärnkraftsverkets effekt till 50 % så blev kraftnätet hårt belastat. Man beslutade därför att vänta med försöket till natten och återgick till den vanliga effekten.²⁶

När man vid 23.00 skulle återuppta arbetet med experimentet så föll effekten alldeles för snabbt. Personalen misstolkade det hastiga fallet och började försöka öka effekten igen genom att dra ur reaktorns kontrollstavar.²⁷ Runt klockan 01.00 den 26 april tappade man kontrollen över de kylvatten som skall hålla temperaturen nere i reaktorn. Detta gjorde att massvis med vattenånga bildades och effekten i reaktorn började stiga. Klockan 01.23 utlöste personalen den manuella avstängningen. Detta utlöste en kedjereaktion och reaktorns 1000 ton tunga lock sprängdes i småbitar på grund av de tryck som vattenångan skapat. De kontrollstavar, som ska kontrollera reaktorns effekt, smälte var på en till explosion ägde rum. När syret tilläts strömma in i reaktorn fattade det stora grafithöljet eld på grund av den höga värmen. Det var denna brand som släppte ut mest radioaktiva partiklar i atmosfären och tog nio dagar att släcka.²⁸

Sovjetunionen försökte först att hemlighålla vad som hänt. Det var först på morgonen, måndagen den 28 april, som man i Sverige registrerade förhöjda värden av radioaktivitet vid kärnkraftverket i Forsmark. Eftersom man inte kände till olyckan i Tjernobyl så utgick man ifrån att strålningen kom från en läcka i den egna reaktorn och gick ut i radio och varnade allmänheten. Senare under förmiddagen fastställdes det att radioaktiviteten inte kom från

²⁵ Filatova 2006, s. 7.

²⁶ <http://www.tjernobyl.se> [2007-12-11]

²⁷ <http://www.tjernobyl.se> [2007-12-11]

²⁸ Filatova 2006, s. 7.

Forsmark vilket skapade misstankar om att det kom någonstans från Sovjet. Inte förrän klockan 19.30 bekräftade den sovjetiska nyhetsbyrån TASS att det hade skett en olycka i en kärnreaktor i Tjernobyl.²⁹

Orsakerna till Tjernobylolyckan var en kombination av brister i reaktorns konstruktion och mänskliga misstag som skapades av bristande utbildning och okunskap om säkerhetsregler.³⁰ Olyckans konsekvenser är man mer osäker på. 25 personer från arbetsskiftet dog. Även många av de brandmän som arbetade med att släcka grafitbranden dog.³¹ Den lilla staden Pripjat, som ligger i anslutning till kärnkraftverket, fick lov att evakueras på en gång.³² Förekomsten av sköldkörtelcancer har ökat i området till följd av strålningen. Däremot finns det inget som tyder på att andra former av cancer har blivit vanligare.³³ Radioaktiviteten kommer att finnas kvar i området i 48 000 år. Det kommer att dröja 300-900 år innan nivåerna blir så låga att människor ska kunna börja bosätta sig i området igen.³⁴

²⁹ Hibell 1986, s. 3.

³⁰ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Tjernobylkatastrofen> [2007-12-12]

³¹ Filatova 2006, s. 8.

³² <http://www.tjernobyl.se> [2007-12-12]

³³ <http://sv.wikipedia.org/wiki/Tjernobylkatastrofen> [2007-12-18]

³⁴ Filatova 2006, s. 8.

Rapporteringen

Tisdag den 29/4

Först den 29 april kunde Falu kuriren (FK) rapportera om ”Strålningslarm i Sverige – Kärnkraftsolycka i Sovjetunionen”.³⁵ I artikeln skrivs det att på grund av en kärnkraftsolycka i Sovjet så har höjda halter av radioaktivitet uppmätts i Sverige. Detta innebär dock inte någon hälsorisk för svenska medborgare meddelar miljö- och energiministern Birgitta Dahl. Strålning som är ungefär dubbelt så hög än normalt har uppmätts på olika platser i landet men det står att man i Finland har uppmätt värden tio gånger så högt än det normala. Man rapporterar att energiministern har givit utrikesdepartementet uppdraget att ta kontakt med de sovjetiska myndigheterna och att man kräver en fullständig information.³⁶

Man har också pratat med chefen för Statens kärnkraftsinspektion (SKI) Olof Herrander. Han säger att man inte riktigt vet vad som har hänt men att utsläppets sammansättning tyder på att det kommer från första stadiet i en härdsälta, alltså att varken den vanliga kylningen eller nödkylningen fungerat. Experter vid Statens strålskyddsinstitut (SSI) lugnar och säger att strålningen inte är hälsofarlig och att man ska bete sig som vanligt. Man skall nu fortsätta med att kartlägga utsläppet och se om det fortsätter eller inte.³⁷

I en liten mindre artikel bredvid huvud artikeln skriver man lite om hur Sovjet tidigare har satsat stort på kärnkraft. Där berättar en avhoppad sovjetisk vetenskapsman om en olycka med kärnavfall som skulle ha inträffat 1957 eller 1958. Denna olycka hade dock aldrig bekräftats av de sovjetiska myndigheterna.³⁸

I Dala demokraten (DD) publiceras på tisdagen en ledare som tar upp säkerhetsaspekten på de svenska kärnkraftverken. Man påpekar att förvirringen av att man inte visste var ifrån strålningen kom gjorde att evakueringen inte gick så snabbt som var önskvärt. Man efterlyser också en internationell kontroll av kärnkraftverk.³⁹

³⁵ FK 29/4 1986, s. 29.

³⁶ FK 29/4 1986, s. 29.

³⁷ FK 29/4 1986, s. 29.

³⁸ FK 29/4 1986, s. 29.

³⁹ DD 29/4 1986, s. 2.

I sin nyhetsartikel lite längre bak i tidningen använder man rubriken "Kärnkraftsolycka i Ukraina – Radioaktivt stoft över hela Sverige".⁴⁰ Här informerar DD om i stort sätt samma saker som FK gör. Höjda värden av radioaktiv strålning har uppmätts över stora delar av landet och att det troligtvis kommer från en kärnkraftsolycka i Ukraina. Även här lugnar SSI läsarna med att säga att situationen inte bedöms som allvarlig. Lika höga värden har tidigare uppmätts i samband med att USA, Sovjet och Kina provsprängt kärnvapen. DD lugnar också genom att påpeka hur väl det svenska säkerhetssystemet för kärnkraft har fungerat samtidigt som man även varnar om att det kan komma mera eftersom att man fortfarande inte vet vad som har hänt.⁴¹

Båda tidningarna innehåller alltså varnande nyheter om höga värden av radioaktiva ämnen. Trots att man använder SSI:s expertis som källa så ser jag ändå rapporteringen som oroande. Detta eftersom man egentligen inte vet så mycket om vad som har hänt och därför brister på punkten "Heltäckande information" i mitt kodschema. Man har även med rekommendationen att agera som vanligt. Artiklarna är skrivna på ett fullt begripligt språk så man har ändå gjort vad man kan för att lugna sina läsare.

Onsdag den 30/4

FK publicerar på onsdagen en ledare som är starkt kritisk mot de sovjetiska myndigheternas sätt att hantera olyckan. Man påpekar att man har Forsmarks säkerhetssystem att tacka för att man vet om olyckan över huvudtaget. Rädslan för nya olyckor på närmare håll skall ske tas också upp. Sovjet har till exempel kärnkraftverk på Kolahalvön och i Leningrad. Man skriver att svenska myndigheter inte kan gå på allt för hårt på grund av att Sverige har egna kärnkraftverk och att det lika gärna skulle kunna hända här. Sverige har dock ett mycket hårdare säkerhetssystem och informationsflödet är ett helt annat än i det diktatoriska Sovjet. Medvetenheten finns ändå om att det kan hända och ledaren avslutas med "Det hände i Harrisburg och det hände i Chernobyl. Det kan även hända i Forsmark, Oskarshamn eller Barsebäck".⁴²

På DD:s ledarsida diskuteras istället varför den svenska kärnkraften inte skall stoppas på en gång. Trots att olyckan åter igen har visat på kärnkraftens problem så kommer Sveriges

⁴⁰ DD 29/4 1986, s. 12.

⁴¹ DD 29/4 1986, s. 12.

⁴² FK 30/4 1986, s. 6.

kärnkraftshot utifrån. Därför tycker tidningen att det är bra att energiministern ligger på Sovjet och visar att olyckan inte bara är ett hot mot Sovjets egen miljö.⁴³

Bland sina nyheter så har FK tre olika artiklar. Först är en liten notis där det står att Moskvaradion nu har rapporterat om en ”Katastrof” i kärnkraftverket Tjernobyl. Detaljerna uteblir. Man har ingen uppgift om till exempel skador eller dödsfall. I den andra artikeln så har tidningen pratat med professor Frandsek Janouch som jobbar på forskningsinstitutionen för kärnfysik vid Stockholms universitet. Han spekulerar om att det är en härds smälta som har inträffat. Att myndigheterna i Sovjet ber om hjälp av andra stater tycker han tyder på att olyckan är mycket allvarlig. Han är, precis som tidningens ledare, mycket kritisk mot Sovjet. Det som han främst kritiserar är deras sätt att följa säkerhetsbestämmelser. Eftersom det är samma organisation som bygger kärnkraftverken och kontrollerar dem så frågar Janouch sig hur tillräckliga säkerhetskontrollerna är. Kontroller utifrån är också väldigt ovanligt. Dessutom kan en energikris under de senaste åren ha stressat och skyndat på en snabb utbyggnad av kärnkraften i Sovjet.⁴⁴

Den tredje artikeln handlar om att kärnkraftsdebatten har flammats upp igen. Centerpartisten Olof Johansson har nämligen krävt att man, på grund av Tjernobylolyckan, bör stänga både Barsebäck och Ringhals 2.⁴⁵

DD går ut hårt och berättar om att Amerikanska tv-stationer har rapporterat om minst 2000 omkomna och 15 000 evakuerade i olycksområdet. Man tycker nu att bilden av olyckan börjat klarna. Sovjetiska representanter har frågat svenska myndigheter om råd hur man släcker grafitbränder. Man har dock inte fått några svar på de frågor som man ställt till sovjetiska myndigheter flera gånger. SSI fortsätter att lugna läsarna genom att säga att de höga värdena av radioaktivitet beräknas ha försvunnit inom en vecka. SSI har även tagit in mjölkprover ifrån kor som finns i närheten av de svenska kärnkraftverken och på Gotland men dessa prover har bara visat upp ofarliga halter av radioaktivitet.⁴⁶

Onsdagens rapportering skiljer sig inte så mycket ifrån tisdagens. Man har dock fått en lite klarare bild av vad som hänt men det är fortfarande bara spekulationer. DD fortsätter att

⁴³ DD 30/4 1986, s. 2.

⁴⁴ FK 30/4 1986, s. 30.

⁴⁵ FK 30/4 1986, s. 31.

⁴⁶ DD 30/4 1986, s. 14.

använda SSI som expertis medan FK använder en universitetsforskare för att ge svar på frågorna. Inga nya rekommendationer om tillvägagångssätt ges och språket är fortfarande fullt begripligt.

Fredag den 2/5

På fredagen publicerar FK ytterligare en starkt kritisk ledare om Sovjets tystnad. Det som skiljer denna ledare från den som publicerades på onsdagen är att man nu solidariserar med den sovjetiska civilbefolkningen. ”Arma sovjetmedborgare.”⁴⁷ börjar artikeln. Man skriver att den sovjetiska civilbefolkningen måste märka att Västeuropa har initiativet på nyhetsförmedling även när det gäller nyheter inom de sovjetiska gränserna. Något som måste vara mycket genant för den kommunistiska regimen.⁴⁸

Lite längre bak i tidningen finns ett reportage från väderstationen i Vintjärn, några kilometer utanför Falun. Det är där ifrån man mäter radioaktiviteten i Dalarna. I reportaget berättar väderobservatören Benny Ellström hur mätningen görs. Vanligtvis så skickar han rapporter till SSI en gång i veckan men nu sker det flera gånger om dagen. Han medger att värdena är högre än normalt men lugnar med att säga att det är låga värden i jämförelse med resten av landet. Det är ostkusten som, på grund av det geografiska läge, drabbats hårdast av det radioaktiva nerfallet. Trots att mätningarna skall fortsätta så finns det ingen anledning för folket i Dalarna att oroa sig.⁴⁹

I DD, samma dag, skriver man att strålningen minskar men att man räknar med ett nytt radioaktivt regnväder fram emot tisdagen. Detta med hänvisning till SSI:s chef Gunnar Bengtsson. Han betonar att det inte är något att oroa sig för och att jodtabletter inte gör någon nytta. Vidare har man nu fått det bekräftat från Sovjet ”Två döda, 197 skadade – 18 av dem ‘allvarligt’ – och läget allt mer under kontroll”,⁵⁰ detta i en kommuniké från den sovjetiska nyhetsbyrån TASS. Man är dock fortfarande misstänksamma om dessa uppgifter. Vakthavande hos SSI, Lars Högberg, säger att kommunikén bara tar upp förhållandena utanför reaktorområdet och drar slutsatsen att strålningen inne i anläggningen är så hög att det

⁴⁷ FK 2/5 1986, s. 6.

⁴⁸ FK 2/5 1986, s. 6.

⁴⁹ FK 2/5 1986, s. 10.

⁵⁰ DD 2/5 1986, s. 14.

inte går att vistas där. Han säger också att även om branden i reaktorn nu skulle ha slocknat, vilket han tror, så fortsätter ändå radioaktiva föroreningar att ske.⁵¹

Landets främste strålningsexpert, Docent Gunnar Walinder på enheten radiologisk onkolog uttalar sig skeptiskt om ryktena om tusentals döda som DD skrivit om dagen innan. Strålningen ger effekt först efter några dygn säger han. För att dödas inom några timmar måste man befinna sig i reaktorhallen men inte ens då är det troligt att det går så fort. Dess utom rapporteras det att Ultunaforskaren Åke Eriksson varnar småbarnsföräldrar att låta sina barn leka i sandlådor och stillastående vatten.⁵²

FK:s fredagsrapportering ger inte heller särskilt mycket ny information. De som kan ses som lugnande är att läsarna informeras om att man hela tiden mäter radioaktiviteten och att man återkommer om värdena skulle bli hälsofarliga. DD däremot har i alla fall fått några uppgifter bekräftade av den sovjetiska nyhetsbyrån TASS men ändå inte någon heltäckande bild. Jag ser det även som lite lugnande att SSI säger att till DD att strålningen minskar. DD kommer också med nya tillvägagångssätt när man skriver att man inte ska låta barn leka i sandlådor och dylikt.

Lördag den 3/5

Under lördagen handlar ledaren i både FK och DD om den svenska kärnkraftens vara eller icke vara. Efter Tjernobylyckan har röster höjts för en nedläggning av det svenska kärnkraftverket Barsebäck skriver FK. Man frågar sig dock om en sådan nedläggning skulle vara så smart rent energipolitiskt att lägga ner ett av de mest säkra kärnkraftverken i världen samtidigt som Sovjet fortsätter sin utbyggnad. I Sverige har kärnkraftsdebatten inför folkomröstningen 1980 gjort att säkerhetskraven här är mycket större än i Sovjet. En sådan debatt bör nu föras på internationell nivå så att Sovjet får någon kritik för den dåliga säkerheten.⁵³

DD är också skeptiska mot en snabb avveckling av den svenska kärnkraften. På sin ledarsida tas tre olika anledningar, till varför man inte ska avveckla nu på en gång, upp. Först tas säkerheten upp. Säkerhetskraven vid de svenska kärnkraftverken är ett helt annat än i Sovjet.

⁵¹ DD 2/5 1986, s. 14.

⁵² DD 2/5 1986, s. 14.

⁵³ FK 3/5 1986, s. 6.

För det andra så finns ännu inga alternativa energikällor som kan fylla de energiunderskott som en nedstängning skulle skapa. För det tredje så vill man påpeka att andra energikällor är minst lika miljöfarliga som kärnkraften.⁵⁴

På FK nyhetsplats finns en artikel som åter igen riktar kritik mot de sovjetiska myndigheternas sätt att hemliggöra en så allvarlig olycka. Trots att det nu gått en dryg vecka sedan händelsen inträffade har man fortfarande inte fått svar på vissa grundläggande frågor som till exempel "Vad har hänt med människorna i Tjernobyl? Hur är det beställt med livsmedels- och vattenförsörjningen? Hur många har utsatts för strålning, hur många har evakuerats från området, hur har läkarberedskapen fungerat?".⁵⁵ På grund av allt hemlighetsmakeri så har förstås många rykten uppkommit och den sovjetiska befolkningen är klivet mellan dem som litar på det myndigheterna meddelar och dem som är mer misstänksamma.⁵⁶

Strålningen håller långsamt på att försvinna. Det säger Gunnar Bengtsson, chefen för SSI i DD på lördagen. SSI tror att läget nu börjar stabiliseras både i Sovjet och i Sverige. Trots detta lugnande besked så varnar han ändå för att släppa ut kor på vårbete eftersom att det kan medföra höga halter av radioaktiva ämnen i mjölk. Det sägs att den plats som har haft högst strålnings halt i landet är Njurunda söder om Sundsvall. Även en triangel mellan Uppsala, Västerås och Gävle har haft höga värden i SSI:s mätningar. Värdena har gått ner de senaste dagarna säger Bengtsson som tror att det värsta nu är över. SMHI säger dock att nya vindar från Tjernobyl är på väg och beräknas komma in över landet till helgen. Det beräknas vara mycket mindre än det som redan kommit.⁵⁷

I en annan artikel i DD berättar Hans Backlund, chef för länsstyrelsens försvarsenhet, att man i flera dagar har haft tre stycken personer som har fått sitta och ta emot telefonsamtal från oroliga människor. Han säger också att situationen i Dalarna inte ses som alarmerande men påpekar ändå att han tar folks oro på allvar.⁵⁸

⁵⁴ DD 3/5 1986, s. 2.

⁵⁵ FK 3/5 1986, s. 28.

⁵⁶ FK 3/5 1986, s. 28.

⁵⁷ DD 3/5 1986, s. 10.

⁵⁸ DD3/5 1986, s. 10.

Det märks tydligt att FK är mer kritisk mot de sovjetiska myndigheterna än DD som koncentrerar sig mer på hur situationen utvecklar sig i Sverige. DD ger nya rekommendationer till bönder att inte låta kor vara ute och beta. Jag ser fortfarande bågge tidningarnas rapportering som oroande eftersom många frågor fortfarande är obesvarade men det gör ändå sitt bästa för att lugna sina läsare genom att använda olika forskare som källa.

Måndag den 5/5

I måndagens tidning väljer FK att ligga relativt lågt i rapporteringen om strålning och Tjernobylolyckan. Det finns några små notiser. Bland annat om att Miljöpartiet planerar en aktion mot Barsebäck tillsammans med Folkfront mot kärnkraft och Danska kärnkraftsmotståndare. Man noterar också att bönder i södra Sverige nu kan släppa ut sina kor igen. Det skrivs också en liten artikel om att generaldirektören för det internationella atomenergiorganet (IAEA), svensken Hans Blix, har rest till Moskva för samtal om olyckan.⁵⁹

DD har denna dag publicerat en ledare som ställer sig kritisk till de kommunistiska makthavarna i Sovjets tystnad. Den ”Skandalöst” ofullständiga informationen och propagandainrättningarnas anklagelser mot västliga medier att försöka skapa hysteri i Sovjet måste ses som en prestigeförlust. Olyckan måste ha kommit mycket olägligt för president Gorbatjovs försök att skapa en ny era i det kommunistiska samhället och att olyckan drabbat både energiproduktionen, jordbruket och ekonomin. Den fortsatta relationen mellan Sverige och Sovjet kommer nu mycket att bero på Sovjets uppträdande i frågan om internationella kontroller av kärnkraftverken.⁶⁰

På DD:s nyhetsplats finns nästan en helsidesartikel. Där står det att den sovjetiska huvudstadens partichef Boris Jeltsin säger att 20-25 personer är allvarligt sjuka på grund av Tjernobylolyckan. Han förkastar påståendena om flera hundra eller tusen skadade. Max 40 personer har fått allvarliga strålningsdoser. I övrigt tar artikeln upp praktiskt taget samma saker som FK gjorde i sina små notiser fast lite mer utförligt. Strålningen minskar nu kraftigt i landet. Gävleområdets toppnotering, 500 mikroröntgen per timme har nu sjunkit till under 200 meddelar SSI. Gävle lasarett erbjuder också kontroller av sköldkörteln. Man ger även lugnande besked genom att skriva att svenska kärnkraftsinspektionens (SKI) chef Lars

⁵⁹ FK 5/5 1986, s. 20

⁶⁰ DD 5/5 1986, s. 2.

Högberg sagt att inget tyder på att Tjernobyls övriga reaktorer har skadats och att ryssarna försöker begrava den skadade reaktorn med sand.⁶¹

Den lilla rapporteringen som FK gör den 5 maj tyder på att det inte finns så mycket nytt att säga. Eftersom man under helgen har klagat på den dåliga informationen som Sovjet givigt är det mycket oroande att man inte går vidare. Samtidigt så har man kanske inte fått så mycket ny information att gå vidare med. DD:s måndagsnyheter är av ett annat slag. Den är mycket lugnande. Strålningen avtar, SSI har gett klartäcken till bönderna i södra Sverige att de kan släppa ut sina kor och dessutom de lugnande nyheterna om situationen i olycksområdet. Dock blir jag lite förvirrad när man skriver att Lars Högberg är chef för SKI. Högberg har tidigare i rapporteringen (2/5) beskrivits som ”vaktavande hos SSI på torsdagseftermiddagen”⁶² och FK skrev den 29/4 att chefen för SKI hette Olof Herrander. Om det rör sig om två olika Lars Högberg vet jag inte och jag vet inte heller hur mycket det kan ha påverkat läsarna.

Tisdag den 6/5

På tisdagens ledarsida tar FK upp frågan om kärnkraften bör avskaffas och vilka alternativ som finns. Under 70-talet var det lättare att säga ”Nej” till kärnkraften eftersom man då inte kände till kol- och oljeenergins konsekvenser på miljön. Man menar alltså att de alternativ som idag (1986) finns till kärnkraften är minst lika farliga. Energi från till exempel vatten och sol är i dagsläget inte så pass utvecklade att de skulle kunna ersätta kärnkraften. Alternativet är ”tyvärr” kol och olja. Ledaren avslutar med att kärnkraftsmotståndare inte tar ansvar för en praktiskt genomförbar energipolitik och att det sämsta alternativet är ett samhälle utan energi överhuvudtaget.⁶³

FK har även under måndagen varit ute tillsammans med Lars Lantto som är fysiker vid Falu lasarett. De har, med hjälp av ett instrument som man lånat av isotoplab vid lasarettet, gjort egna mätningar av strålningen i Falun. Den normala strålningen ligger mellan 5 och 10 counts/sekund enligt SSI. Som mest mäter man upp ett värde av 70 counts/sekund vid ett stuprör på reporterens tomt. Vid ett daghem i centrala Falun uppmäts 20 counts/sekund. Det man kommer fram till är att det finns mätbara höjningar av radioaktivitet på vissa platser i staden. Det är dock inga farliga värden. Lantto säger att han, i sitt arbete, har ett gränsvärde på

⁶¹ DD 5/5 1986, s. 11.

⁶² DD 2/5 1986, s.14.

⁶³ FK 6/5 1986, s. 6.

100 counts/sekund som en acceptabel arbetsmiljö. Tidningens mätresultat ses som mycket intressanta av SSI. De har inte gjort några mätningar i inlandet norr om Avesta tidigare men FK:s resultat bekräftar bara deras teorier, 3-4 gånger den normala strålningen. De förhöjda värdena föranleder inte någon speciell försiktighet. Man ska inte dricka regnvatten och inte heller lägga löv som legat under stuprör i soppåse. Man kan dock kompostera löv utan risk säger Bengt Pettersson på SSI. Pettersson meddelar också att SSI gjort en datoranalys av cancerrisken och konstaterat fram till år 2030 kan räkna med 10 extra cancerfall vilket är lågt.⁶⁴

I DD rapporterar man att Boris Jeltsin sagt till nyhetsbyrån Reuters att kraftverket i Tjernobyli fortfarande läcker radioaktivitet men att den snart ska vara tätad. Vidare så rapporteras det om att korna i Blekinge, Dalsland, Bohuslän och Östergötland nu kan släppas ut igen medan Gotlands- och Upplandsbönderna fortfarande får hålla dem inne. DD skriver även om den minimala cancerrisken och hänvisar till SSI-chefen Gunnar Bengtsson. Man skriver också om ett importstopp av kött, fisk, grönsaker, potatis och färsk frukt ifrån Sovjet. Däremot så hävs importstoppen från Bulgarien, Polen, Rumänien och Tjeckoslovakien. Vad det gäller strålningen så har den ökat något igen och nya vindar från Ukraina är på väg in. Strålningen är ändå bara en hundradel av nivåerna som uppmätts veckan innan och man har flygplan med mätutrustning som cirkulerar över Östersjön för att få reda på hur luften som är på väg in ser ut.⁶⁵

Jeltsins uttalande har i FK fått en egen artikel. Han har varit på besök i Hamburg och meddelat att saneringen i olycksområdet sköts av fjärrstyrda fordon. Orsaken till olyckan säger Jeltsin fortfarande är oklar eftersom deras specialister ännu inte har haft möjlighet att granska olycksplatsen. Markerna runt om Tjernobyli skall specialbehandlas med kemikalier. Detta sköts av avgiftningsutbildade militärenheter och de får hjälp av en del evakuerade. Han meddelar även, på grund av vissa restriktioner i väst, att Tjernobyils befolkning dricker mjölk och äter grönsaker som vanligt.⁶⁶

Vad det gäller rapporteringen om Sveriges situation så är båda tidningarnas artiklar mycket lugnande. Experterna på SSI uttalar sig hela tiden. I och med Jeltsins uttalande i Hamburg

⁶⁴ FK 6/5 1986, s. 14.

⁶⁵ DD 6/5 1986, s. 14.

⁶⁶ FK 6/5 1986, s. 27.

känns det även som att situationen i Sovjet även börjar ordna upp sig, vilket också kan ses som lugnande men jag ser ändå att man inte riktigt har kontroll över vad som händer i Tjernobyl. Ändå är tisdagsrapporteringen betydligt mer lugnande än vad den var veckan innan.

Onsdag den 7/5

På grund av Tjernobylolyckan planerar Centerpartiet nu en stor kampanj mot kärnkraft. Detta skriver DD om på sin ledarsida på onsdagen. Centerns krav är en omedelbar avvecklingsplan för kärnkraften. DD tycker att detta krav är osakligt. Om kärnkraften är så farlig som centern påstår bör den stängas av direkt. Skillnaden i säkerhet mellan de svenska kärnkraftverken och Tjernobyl är väldigt stor och säkerhetsåtgärderna kommer troligtvis, nu efter olyckan, bli ännu mer noggranna. Vidare frågar sig DD vilket alternativ som ska byggas ut för att ersätta kärnkraft vid en eventuell avveckling? Är det vattenkraften, olja eller kol?⁶⁷

FK har under onsdagen inget på om Tjernobyl eller kärnkraft på ledarsidan. Däremot finns det en nyhetsartikel om en presskonferens i Moskva där de sovjetiska maktbarnarna nu berättar om olyckan. Vice presidenten Boris Sjtjerbina berättar nu att olyckan orsakades av en explosion men att bara två personer omkom. Vice hälsovårdsministern Jevgenij Vorobjev påpekar att de omkomna dött av fallande föremål. Man erkänner dock att även 204 personer är skadade varav 18 har livshotande skador. Skulden till olyckan läggs delvis på de lokala myndigheterna i Ukraina eftersom evakueringen dröjde. Vice utrikesministern Anatolij Kovalev vill inte ta åt sig kritiken om dålig information. Kovalev hävdar att man omedelbart skickade telegram till IAEA och de amerikanska myndigheterna. Dessutom säger man att amerikanerna väntade tio dagar med att informera IAEA vid Harrisburgolyckan 1979. För första gången berättar också Sovjet hur mycket strålning man registrerat efter olyckan. I Tjernobyl var värdet 15 milliröntgen, i Kiev uppmättes 0,2 milliröntgen medan man i Moskva inte registrerat någon ökad radioaktivitet över huvudtaget. Strålningen i olycksområdet är nu så pass låg att man kan skicka in sina tekniker utan risk. Man säger också att man är helt överens med IAEA-chefen om att säkerheten bör ökas och att det är en internationell fråga. Trots olyckan kommer ändå Sovjet att genomföra sitt kärnkraftsprogram i samma höga tempo som beräknat säger Sjtjerbina.⁶⁸

⁶⁷ DD 7/5 1986, s. 2.

⁶⁸ FK 7/5 1986, s. 29.

”Europa vimlar av kärnkraftverk – Hoten omkring oss”.⁶⁹ Detta är en av DD:s rubriker på onsdagen. Man har i artikeln gjort en cirkel med radie så lång som avståndet till Tjernobyl. Där hittar man så många som 127 kärnreaktorer och ytterligare 58 som håller på att byggas. En ny olycka vid någon av dessa skulle kunna få lika stora konsekvenser som Tjernobyl nu har fått om inte ännu värre. Reaktorerna skiftar i storlek och även i kylningsteknik, kraftöverföring och inneslutning. Tidningen har även en liten notis som säger att strålningen nu minskar igen. Dessutom rapporterar man även om en mystisk hunddöd. Under veckan har flera, till synes friska hundar avlidit ibland annat Hofors. Ryktet har spridigt sig att detta kan bero på den radioaktiva strålningen. Gunvor Ödman på SSI ser uppgifterna som intressanta men tror att det kan bero på något annat.⁷⁰

Onsdagens rapportering tycker jag är mycket intressant eftersom de är så olika mellan tidningarna om vad man rapporterar. Medan FK:s artikel nu äntligen innehåller lite information om situationen i Tjernobyl, och därför kan ses som lugnande så gör DD precis tvärt om. Där hittar jag inte ett ord om presskonferensen i Moskva. Där publiceras istället en artikel som jag ser är mycket oroande. Att Sverige omringas av så många kärnreaktorer kommenteras inte av någon utom artikelförfattaren. Den mystiska hunddöden är också ett oroande moment som man egentligen inte vet vad det beror på utan bara gissar att det kan vara de höjda värdena av radioaktivitet. Hunddöden kommenteras i alla fall av SSI.

Fredag den 9/5

Under fredagen skriver FK om evakueringen från staden Tjernobyl. Västdiplomater i Moskva berättade under torsdagen att evakueringen inte slutfördes förrän den 2 maj. Detta var mycket långsammare än vad myndigheterna uppgivit. Under presskonferensen på tisdagen uppgavs det att evakueringen kom igång 36 timmar efter att reaktorn börjat läcka medan diplomaterna i Moskva uppgav att beslutet att evakuera kom först den 2 maj när premiärministern Nikolaj Ryskov kommit till staden. Man skriver att den finska korrespondenten Mikko Eronen fått uppgifter av myndigheterna att totalt 92 000 människor har evakuerats. 45 000 personer evakuerades redan på lördagen den 27 april, ytterligare 10 000 dagen efter och staden Tjernobyls 29 000 invånare evakuerades först på fredagen den 2 maj. De flesta av de evakuerade har förts till ett område söder om Kiev.⁷¹

⁶⁹ DD 7/5 1986, s. 14.

⁷⁰ DD 7/5 1986, s. 14.

⁷¹ FK 9/5 1986, s. 29.

Det sovjetiska regeringsorganet Isvestia har under torsdagen rapporterat om att den olycksdrabbade reaktorn fortfarande brinner men ger beröm åt de människor som, trots riskerna, försöker att släcka elden. Detta skriver DD om i sin fredagstidning. Isvestia kritiserade också de Ukrainska tjänstemännen för att de inte direkt meddelat högre myndigheter. Vidare skriver DD att befolkningen i Kiev blivit varnade för grönsaker och att de inte bör vistas utomhus. Regeringsorganet Pravda har rapporterat om att många oroliga familjer tar sig för säkerhets skull från Kiev till Moskva. ”- Inte har jag märkt någon panik i Kiev men nu stannar vi i Moskva över helgen till den 10 maj”⁷² säger en kvinna som kommit till Moskva med ett av de extra tågen som satts in. Pravda har även rapporterat att branden ännu inte är under kontroll men att helikoptrar släpper sand över den brinnande reaktorn. Vad det gäller situationen i Sverige så meddelas det att SSI inte räknar med att de regn som beräknas komma in över Stockholm under dagen ska påverka strålningsläget.⁷³

Egentligen tycker jag att fredagens rapportering i FK inte kan ses som varnande rapportering. Det handlar istället om vad som har hänt i det drabbade området efter olyckan. Även fast det inte finns något speciellt varnande i FK:s rapportering så tycker jag ändå att den är lugnande eftersom den ger ny kompletterande information så man får en mer nyanserad bild av händelseförloppet. DD rapporterar att den havererade reaktorn fortfarande brinner vilket är oroande men även där ges nu också en del information om vad som händer i området runt kärnkraftverket. Dock finns det fortfarande luckor i båda tidningarnas bild.

Lördag den 10/5

”Sakta drar den sovjetiska radioaktiviteten ned över Sverige och bäddar för en ny kärnkraftsdebatt”.⁷⁴ Så börjar FK:s ledarartikel på lördagen. Det hela handlar om att centerpartiet på fredagen haft ett stort möte på Sergelstorg och lämnat in en motion om en snabbare avveckling än vad som bestämts efter folkomröstningen. Det står att partiet nu med fullt fog kan säga ”Vad var det vi sa” och att man med hjälp av det inträffade kan vinna väljare och ta sig ur den opinionssvacka som partiet haft sedan förra valet. Man tycker att det är klokt av partiet att föreslå en snabbare avveckling och inte ett tvärstopp. Detta ger partiet större samarbetsmöjligheter med andra partier. För moderaterna kommer den nya debatten olyckligt eftersom de har drivit frågan att avskryva folkomröstningsresultatet att avveckla

⁷² DD 9/5 1986, s. 15.

⁷³ DD 9/5 1986, s. 15.

⁷⁴ FK 10/5 1986, s. 6.

kärnkraften till 2010. FK frågar sig också om en avveckling av kärnkraften verkligen är bra för miljön. Alternativen kol och olja skapar försurning, skogsdöd och lungcancer. Dessa argument var fortfarande inte aktualiserade vid folkomröstningen. Vattenkraften är även ett alternativ men de kan inte ersätta kärnkraften helt. Man avslutar ledaren med att konstatera att ett modernt samhälle behöver mängder med energi och att energipolitiken handlar om vilken miljövådligt ingrepp man vill satsa på.⁷⁵

DD:s ledare handlar om nästan exakt samma sak som FK:s. ”Vilka alternativ erbjuder centern?”⁷⁶ är rubriken. Även här skrivs det om centerpartiets motion och om kärnkraftens alternativ. Ledaren avslutas med att centerpartiet tidigare inte tagit ställning till vilket alternativ de förespråkar och att det ska bli intressant att se vilket de väljer.⁷⁷

FK rapporterar även om centerns stormöte i sina nyheter. Centerns vice ordförande Olof Johansson talade om att kärnkraftsavvecklingen måste påskyndas. När det ska ske framkommer dock inte av Johanssons tal. Bara att man ska börja med Barsebäck och den planerade ombyggnaden av Ringhals 2 ska rivas upp. Med på mötet var även SKI:s före detta chef Lars Nordström som nu är pensionerad och ordförande i ”Bönder mot kärnvapen”. Han menar att liknande olyckor kan hända i något av de svenska kärnkraftverken. Han vill även att det ska kontrolleras om de svenska kärnkraftverken tål en explosion av den typ som utlöst olyckan i Sovjet. Han talar även om likheterna mellan Tjernobyl och Harrisburg och myndigheternas att bemöta frågor och menar att även amerikanerna väntat med att berätta om katastrofen.⁷⁸

Den stora rubriken i FK handlar om att man nu har släckt branden i reaktorn. Detta säger IAEA:s chef Hans Blix som under torsdagen flugit över olycksområdet. Blix säger också att sovjetiska myndigheter informerat honom om att de övriga tre reaktorerna är oskadda men avstängda. Arbetet kommer nu att fortsätta med att gjuta in hela reaktorn i Betong. Även ett möte ska sammankallas med internationella kärnkraftsexperter för att se vad man kan lära sig av olyckan. Morris Rosen, en av IAEA:s experter sade vid en presskonferens i Moskva att bilden nu klarnar. Olycksorsaken är fortfarande oklar men den håller på att fastställas. Han säger också att risken för härdsmlta är låg eftersom temperaturen i reaktorn nu sjunker. I en

⁷⁵ FK 10/5 1986, s. 6.

⁷⁶ DD 10/5 1986, s. 2.

⁷⁷ DD 10/5 1986, s. 2.

⁷⁸ FK 10/5 1986, s. 30.

kommuniké från IAEA meddelas att olyckan börjat med explosioner i samband med en stängning för underhåll och att reaktorn därför bara hade en effekt av sju procent av sin kapacitet. Explosionerna skapade branden som skadade reaktorn som började läcka.⁷⁹

I DD skriver man att SSI nu lugnar genom att meddela att faran är över. Detta är trots att de radioaktiva halterna höjts något under fredagen. Bönder i Stockholms län får dock vänta med att släppa ut sina boskap. SKI:s chef Olof Hörnander menar att åtgärderna i Tjernobyl nu gör att strålningen i fortsättningen bara kommer ge lokala effekter och att riskerna i Sverige nu är obefintliga. Hörnander tror inte att den tredje reaktorn i Tjernobyl också brinner och även om den skulle göra det så utgör det inget hot för Sverige. Den har varit avstängd i nästan en vecka. Det innebär att nästan ingen aktivitet pågår i reaktorn. Vinden blåser dessutom inte mot Sverige längre. Han säger också att den svenska beredskapen har blivit bättre efter olyckan. Automatiserade mätstationer och flyg som mäter strålningen i luften innan den kommer är nya åtgärder som tilltagits efter olyckan. Artikeln avslutas med ett meddelande från larmcentraler i landet. Ring inte 90 000 för att få svar på frågor om strålningen. Numret är avsätt för andra syften. Ring istället till SSI.⁸⁰

Läsarna kan på lördagen även läsa om brandmästaren Leonid Teljatnikovs öde i DD och om hur brandkåren i Tjernobyl kämpat i tre timmar för att få kontroll över eldsvådan. Han ligger nu på ett sjukhus i Moskva med en 50-50 chans att överleva. Han säger dock att han har bra aptit och sover gott om nätterna. Det var tack vare Teljatnikovs brandlag som elden inte spred sig till övriga reaktorer i anläggningen.⁸¹

Under lördagen framkommer mycket ny information i FK om vad det är som egentligen har hänt i Tjernobyl. Att man lyckats släcka branden är det mest lugnande men även informationen om olycksorsaken och att Sovjet nu verkar vara så samarbetsvilliga måste även de ses som lugnande. I frågan om den svenska kärnkraften så måste centern lyckats sprida sin antikärnkraftspropaganda bra. Att den före detta SKI-chefen Lars Nordström är så kritisk till kärnkraft och säger att en olycka av samma storlek kan hända i Sverige är oroande. DD:s artiklar är lugnande. SSI säger att faran för svensk del nu är över. Enligt SKI-chefen är de tre övriga reaktorerna i Tjernobyl troligtvis oskadade och beredskapen har blivit bättre. Artikeln

⁷⁹ FK 10/5 1986, s. 30.

⁸⁰ DD 10/5 1986, s. 10.

⁸¹ DD 10/5 1986, s. 10.

om brandmästaren i Tjernobyl är mest rörande. Att han nu ligger på sjukhus med strålningsskador är oroande men samtidigt kan det ses som lugnande att han kan berätta hur släckningsarbetet har gått till.

Måndag den 12/5

Rapporteringen om Tjernobyl ser på måndagen, ordagrant, exakt likadan ut i bägge tidningarna. Den ända skillnaden är rubrikerna och att DD delat in texten i olika stycken. Läsarna får på måndagen beskedet att det nu inte längre föreligger någon teoretisk möjlighet till katastrof. Det är en av ledarna för upprensningsarbetet, Jevgenij Velichov, som säger detta till TASS. Fram till och med söndagen har fortfarande en teoretisk risk funnits eftersom en mängd bränsle och grafit fortfarande har brunnit men det hotet är nu utplånat. Velichov säger även att från och med nu börjar en ny fas i saneringen. Nu ska man undersöka vilka platser som blivit mest nersmutsade. Dessutom ska radioaktiva ämnen inkapslas och gjutas in i betong för att inte förorena dricksvattnet. Velichov påpekade också att när saneringen är klar ska kärnkraftverket åter tas i bruk. Nu har även den sovjetiska televisionen sänt de första bilderna från det avspärrade området och staden Tjernobyl. Mat bristen börjar också bli kännbar. Eftersom kött, grönsaker och mejeriprodukter som utsatts för strålning inte får säljas så är det enda som tillhandahålls djupfrysta och konserverade produkter. Befolkningen i området har fått rådet att inte vistas utomhus mer än absolut nödvändigt. I Sverige så kan korna i Stockholms län nu släppas ut igen. Mätningarna fortsätter och SSI räknar med att friskriva fler områden inom kort. Livsmedelsverkets kontroller av importerad mat från länder i närheten av Ukraina visar att värdena ligger lågt under de gränsvärden som är uppsatta. Enligt SKI anses även situationen i Tjernobyl vara stabil och kylningen i de övriga tre reaktorerna verkar fungera som de ska.⁸²

Att rapporteringen i båda tidningarna är identiska antar jag beror på att man på båda redaktionerna har fått samma telegram ifrån TT och valt att publicera dem utan några bearbetningar. Rapporteringen ser jag som lugnande. Det märks nu tydligt att det akuta hotet nu är över. Man har nu också en bild av vad det är som har hänt och vad som händer härnäst. SSI meddelar även att de radioaktiva ämnena i Sverige nu sjunker men att man ändå fortsätter att mäta.

⁸² DD 12/5 1986, s. 11.

Slutsatser och diskussion

Nu har det blivit dags för mig att dra slutsatserna av den rapportering jag undersökt. När jag nu efter min analys räknar de lugnande, respektive oroande artiklarna har jag fått resultatet att FK under de tio dagarna publicerat oroande nyheter i tre dagar och DD har haft oroande nyheter fyra av dagarna. Jag ser även att den oroande rapporteringen finns i början av undersökningsperioden och att den blir lugnare ju mer tiden går. Det som gör artiklarna oroande är att man först inte säkert vet varifrån den radioaktiva strålningen kommer ifrån eller vilka effekter den kan få och sedan att man inte får så mycket information ifrån de sovjetiska myndigheterna. Därför kan tidningarna bara spekulera i vad som kan ha hänt vilket skapar oro. När det framkommer att strålningen kommer från Sovjet är man också mycket kritisk mot deras sätt att informera övriga Europa.

Min första fråga var hur de olika tidningarna valt att hantera paradoxen mellan att lugna sina läsare samtidigt som man måste varna dem för fara. Båda tidningarna påpekar hur lite information som kommer från de sovjetiska myndigheterna. Eftersom informationen om olyckan var så knapphändig var det omöjligt att ge den heltäckande bild som krävs för en lugnande rapportering. Jag hittar ingenting i rapporteringen som skulle kunna ses som att man skrämt upp sina läsare i onödan. Det är DD som tar upp de rykten som kommer från amerikanska medier om flera tusen döda som kanske kan ha varit lite onödigt oroande. Strålskyddsinstitutet (SSI), med sin expertis, är med ända från början och lugnar med att säga att det inte är någon fara och rekommenderar att inte hetsa upp sig. Dalarna är marginellt drabbat av det radioaktiva regnet och det är östkusten som drabbats värst. Informationen blir dock mer heltäckande med tiden och det blir därför naturligt att rapporteringen blir lugnare och lugnare efter att händelsens orsak blir klarare och även att strålningen minskar. Tidningarnas artiklar tenderar inte heller att bli någon teknisk rappakalja utan är skrivna med ett språk som en bred allmänhet kan förstå.

Min andra fråga var om tidningarnas politiska färg kunnat påverka oron i rapporteringen. För att ta reda på det har jag först kollat på tidningarnas ledarartiklar för att få reda på vad tidningarna ansåg i kärnkraftsfrågan. Vad jag kan bedöma av ledarna så var båda tidningarna för att behålla kärnkraften eftersom det inte fanns tillräckligt bra alternativa energikällor. Detta överensstämmer med de partier som tidningarna företräder, nämligen Folkpartiet och Socialdemokraterna som bägge stödde linje 2 i kärnkraftsomröstningen. Oron bör då vara lika

stor vilket den också är. FK har tre oroande artiklar och DD har fyra vilket jag ser som en marginell skillnad. Jag är medveten om att min undersökning inte innehåller någon tidning som representerade linje 3 men mitt resultat visar åtminstone att dalatidningarna inte avviker ifrån de slutsatser som Nohrstedt och Lekare dragit i den tidigare forskningen att den politiska färgen på tidningen spelar en roll för den lugnande informationen. Dock kan jag se att FK på ett tidigare stadium kritiserar Sovjetunionens agerande vilket också skulle kunna bero på tidningens politiska ställning med en borgerlig och en socialistisk.

Att kärnkraftsfrågan blir en het potatis efter olyckan anser jag vara naturlig. Framförallt för de partier som är emot kärnkraften. Dock anser inte jag den politiska debatten som något varnande inslag i rapporteringen. Detta skulle dock kunna diskuteras eftersom jag ändå kan förstå att de argument som kärnkraftsmotståndarna använde kan ha upplevts som oroande av läsarna. Båda tidningarna är objektiva och skriver vilka argument som centerpartiet tar upp. De påpekar dock att deras argument kan ses som osakliga eftersom det inte framgår vad man ska ersätta kärnkraften med. Man påpekar även på båda tidningarna att säkerhetsfrågan är helt olika mellan Sovjet och Sverige och att det efter olyckan kommer att bli ännu hårdare kontroll av säkerhetsreglerna.

Sammanfattning

Den bild som allmänheten får av en katastrof bygger ofta på den bild som medier ger. I katastrofsituationer finns en paradox för journalister. Det handlar om att man samtidigt som man ska varna om fara så måste man även försöka att bevara samhällslugnet för att inte panik ska utbryta. Denna uppsats handlar om hur tidningarna i Dalarna, Falu Kuriren och Dala Demokraten, hanterade denna paradox vid kärnkraftsolyckan i Tjernobyl 1986. Var den varnande rapporteringen lugnande eller oroande? Om det fanns tendens till mer oro i någon av tidningarna, skulle det då kunna bero på tidningarnas politiska färg? Syftet med undersökningen är att se hur lokalpressen hanterade oförutsägbara och katastrofala händelser.

De slutsatser jag dragit utifrån undersökningen är att båda tidningarna hanterade nyheten om olyckan på ett bra sätt även fast oroande rapportering förekommer. Det flesta oroande artiklarna publiceras i början av rapporteringen och det som oroar är att man inte kan ge någon heltäckande bild av vad som hänt eftersom man inte får några klara besked från Sovjet vilket kritiserar i båda tidningarna. I övrigt så ger man god information om vad man bör göra för att undvika den radioaktiva strålningen och denna information kommer från experterna på Statens Strålskyddsinstitut (SSI). Bilden av vad som har hänt vid kärnkraftverket klarnar dock ju längre tiden går och i slutet av undersökningsperioden har man en relativt bra bild av händelsen.

Vad det gäller frågan om hur tidningarnas politiska färgning påverkar oron i rapporteringen har problemet varit att tidningarna i undersökningen har samma åsikt i kärnkraftsfrågan. Oron är dock ungefär lika stor i de båda tidningarna vilket också gör att de i alla fall inte avviker från vad tidigare forskning har kommit fram till nämligen att den politiska färgen på tidningen spelar en roll för oron i rapporteringen.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Dala Demokraten (DD), Falun. (860429-860512)

Falu kuriren (FK), Falun. (860429-860512)

Litteratur

Anderberg, Thomas 1987, *Att värdera det oförutsedda – En bedömning av ledarartiklar om Tjernobylyndromet sådant det tedde sig i nedfallscentrum, våren 1986*, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm.

Dyregrov, Alte 2002, *Katastrofpsykologi*, Studentlitteratur, Lund.

Englund, Liselotte 2002, *Medier på olycksplatsen*, Räddningsverket, Karlstad.

Filatova, Elena 2006, *Tjernobyl – Dagbok från spökstaden*, Bokförlaget Max Ström, Stockholm.

Hibell, Björn 1986, *Information om kärnkraftsolyckan i Tjernobyl – Data från en intervjuundersökning*, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm.

Jarlbro, Gunilla 2004, *Krisjournalistik eller journalistik i kris? – En forskningsöversikt om medier, risker och kriser*, Krisberedskapsmyndigheten, Stockholm.

Lundin, Nils Ingvar och Nohrstedt, Stig Arne 1995, ”Risk-, katastrof- och kriskommunikation”, i Inger Larsson och Erik Rosengren red., *Kommunikationens villkor*, Studentlitteratur, Lund.

McQuail, Denis 1983, *Masskommunikationsteori*, Liber förlag, Lund.

Nohrstedt, Stig Arne och Lekare, Kerstin 1987, *Att rapportera det oförutsedda – En studie av lokaltidningarnas Tjernobylnyheter i Uppsala och Gävleborgs län under maj och juni 1986*, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm.

Webb

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Tjernobykastrofen>

<http://www.tacitus.nu/svenskhistoria/politik/folkomrostningar/karnkraftomrostningen.htm>

<http://www.tjernobyl.se>